

THỬ NGHIỆM MỘT NGỮ PHÁP ĐỐI CHIẾU VIỆT-ANH

LÊ QUANG THIÊM *

Có thể nhận thấy rằng những năm gần đây, việc dạy-học tiếng Việt và tiếng Anh tăng lên một cách đáng kể. Đáng chú ý là việc học-dạy tiếng Việt ở ngoài nước được chú ý nhiều không chỉ bởi học viên của các nước hữu quan mà cả một bộ phận không nhỏ của Việt kiều các thế hệ sau sinh ra, lớn lên trên các nước đó.

Để đáp ứng yêu cầu này, các cơ sở nghiên cứu đào tạo trong và ngoài nước đã cho biên soạn và xuất bản nhiều loại ngữ pháp, sách dạy tiếng, đặc biệt là những sách dạy tiếng Việt và tiếng Anh. Những tài liệu này được tiêu thụ nhanh, nhiều và thực sự đã đóng góp một cách tích cực vào việc truyền thụ tiếng Anh, tiếng Việt và tri thức ngữ học liên quan đến hai ngữ tương ứng.

Trong sự đa dạng về cơ sở lý thuyết, cách tiếp cận và hiệu quả của mỗi hướng, ta có thể chú ý nhiều đến *cách tiếp cận đối chiếu và các tài liệu giáo khoa soạn theo hướng đối chiếu* phục vụ cho việc dạy-học tiếng Việt, tiếng Anh. Vì rằng nghiên cứu đối chiếu và cách dạy-học vận dụng phương pháp này rõ ràng có lợi thế rõ rệt khi nó đòi hỏi nhìn nhận mọi vấn đề trong mối tương quan đến 2 ngôn ngữ. Và thế là có ích trực tiếp cho việc học-dạy ngoại ngữ, cho dịch thuật, cho ngữ dụng học cũng như xây dựng các giáo khoa liên ngữ, liên văn hoá nói chung.

Thực tế thì ngữ pháp truyền thống cũng như các sách dạy tiếng được biên soạn gần đây, dù tiềm ẩn, ở những mức độ khác nhau đều chú ý đến khía cạnh đối chiếu. Điển hình và phổ dụng là các từ điển đa ngữ, các ngữ pháp tương phản, ngữ pháp loại hình. Một điều có tính thời sự là những năm gần đây, ở Việt Nam có nhiều luận văn thạc sĩ, tiến sĩ làm theo hướng đối chiếu đã được bảo vệ thành

* Giáo sư, Tiến sĩ, Đại học Quốc gia Hà Nội, Việt Nam.

công. Điều này đưa đến suy nghĩ là có thể song song với những bàn luận về cơ sở ngôn ngữ học đối chiếu, từ thực tiễn những kết quả có được cũng cho phép khởi thảo “Thử nghiệm một ngữ pháp đối chiếu Việt-Anh”.

Ngữ pháp đối chiếu Việt-Anh đang được xây dựng là ngữ pháp chú ý khai thác các đặc điểm loại hình ngôn ngữ và liên hệ là văn hoá của hai ngữ và các cộng đồng chủ thể hai ngữ này. Ngữ pháp cố gắng thực hiện cách tiếp cận đối chiếu một cách triệt để, hiển ngôn và có hệ thống.

Ngữ pháp đồng thời lấy các hiện tượng, các chuẩn mực hai ngữ như là đối tượng phân tích, miêu tả, diễn giải. Ngữ pháp tập trung làm sáng tỏ những giống nhau và khác nhau, chỉ rõ những tương đồng và dị biệt của các hiện tượng ngôn ngữ ở các cấp độ, bình diện tương ứng. Trong một chừng mực nhất định, các phân tích luận giải ngôn ngữ luôn đặt trong quan hệ với văn hoá, với thói quen, tập quán vận dụng và hành vi ngôn ngữ tương thích.

Vì rằng Anh ngữ và Việt ngữ là hai thứ tiếng khác xa nhau về loại hình, ngữ hệ và nhiều nền văn hoá của các cộng đồng tương ứng nên trong đối chiếu sẽ có rất nhiều nét đặc trưng, loại biệt. Ngữ pháp Việt-Anh cố gắng chỉ ra các tương đồng, nhưng *sẽ chú ý nhiều hơn đến các đặc trưng của ngôn ngữ* này trong đối sánh với ngôn ngữ kia. Căn cứ vào tỷ trọng định hướng ngữ pháp này có thể gọi là *ngữ pháp đối chiếu đặc trưng* (để phân biệt với loại đối chiếu song song, đối chiếu tương phản, đối chiếu phổ quát, ...)

Trong bước đầu và cũng để sử dụng lợi thế của người làm Việt ngữ học với những phạm vi bao quát có thể có, ngữ pháp đầu tiên này sẽ là *ngữ pháp đối chiếu Việt-Anh*. Đặc điểm tiếng Việt và thành tựu Việt ngữ học được lấy làm cơ sở-ngôn ngữ cơ sở để đối chiếu với tiếng Anh-ngôn ngữ đối chiếu. Như thế, hệ thống những vấn đề Việt ngữ được chú ý nhiều hơn, được lấy làm chỗ dựa để đối chiếu với tiếng Anh tương ứng. Tiếp theo, trong điều kiện cho phép, có thể làm theo hướng ngược lại, ví dụ như ngữ pháp đối chiếu Anh-Việt và nhiều loại hình biến thể khác. Đặc biệt, nếu muốn làm theo hướng ứng dụng và thực hành có hiệu quả cao thì chú ý các loại hình sát hợp với yêu cầu của nhiều trình độ người học, người dạy ngoại ngữ.

Hiện tại, sách đang soạn thảo là một loại sách ngữ pháp thiên về lý thuyết, một giáo trình tổng hợp một mức nào đó thành tựu miêu tả hai nền ngữ học về tiếng Việt và tiếng Anh. Mục tiêu là chỉ ra được các đặc trưng loại hình cơ bản nhất, chọn ra một số phạm trù, những thành tố cấu trúc chủ yếu và các chức năng tương ứng. Ngữ pháp sẽ tuân thủ cách *đối chiếu hệ thống cấu trúc-chức năng*. Trong chừng mực có thể *kết hợp với dụng học*. Chú ý đến các biến thể địa phương, các biến thể văn hoá-xã hội của cách vận dụng và hành vi ứng xử ngôn ngữ tương thích.

Ngữ pháp sẽ được bố cục theo tuần tự các cấp độ cấu trúc ngôn ngữ: đi từ âm vị qua hình thái học-cấu tạo từ, ngữ, câu, văn bản. Bên cạnh tri thức ngôn ngữ học, những hiểu biết về phương pháp vận dụng đối chiếu hệ thống cấu trúc chức năng-ngữ dụng cũng được cung cấp.

Khởi thảo ngữ pháp loại này, chúng tôi với niềm hy vọng mong muốn cung cấp một tài liệu tập hợp cần cho các đồng nghiệp, cho người học Việt ngữ, Anh ngữ như những ngoại ngữ một cách có hiệu quả mà dường như yêu cầu ngày càng rộng/tăng với trình độ ngày càng cao/sâu.